

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

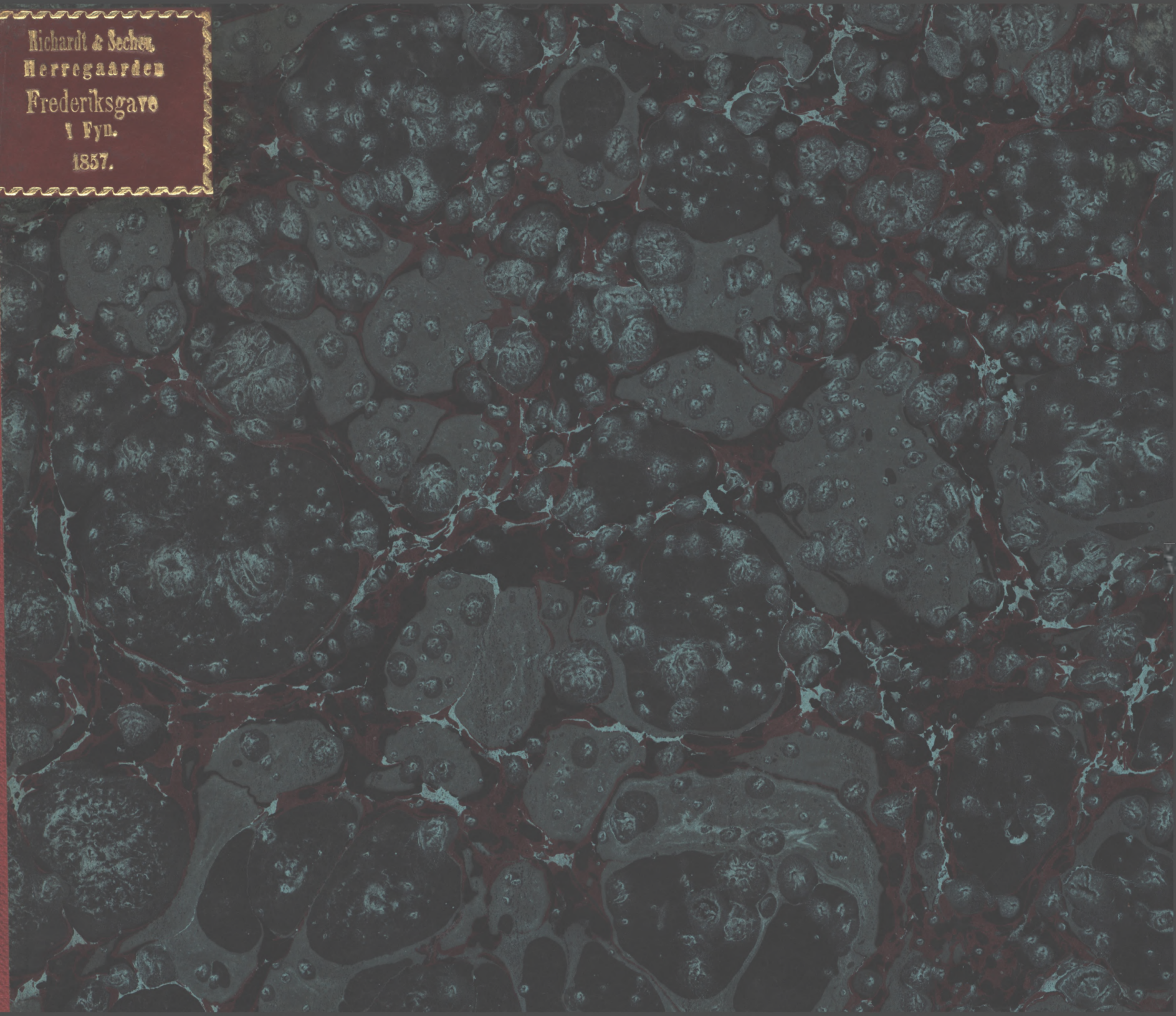
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Richardt & Secher,
Herregaarden
Frederiksgave
i Fyn.
1857.

E. Richardt del. E. Westerberg lith.

C.A. Reitzels Forlag.

Ern. Bærentzen & Co lith. Inst.

FREDERIKSGAVE

fordum Haagenskov Slot, i Fyn.

FREDERIKS GAVE

fordum Hagenskov Slot, i Fyn.

I Odense Amt, Baag Herred, Sønderby Sogn ligger Herregaarden Frederiksgave, en Mil sydpst for Afsens. Den var i fordums Dage det kongelige Slot Hagenskov. Slottet laa dog ikke paa samme Sted som den nuværende Hovedbygning, men derimod paa en af Grave omgiven Høj, omtrent 900 Alen sydpst for denne, i det sydpstlige Hjørne af Gaardens Have, nær ved en Mølle, som kaldes den store Mølle og drives af en Åa, der maaske i gamle Dage har været sejlbar. Åaen er paa begge Sider omgiven af Enge, og i en af disse er der for adskillige Aar siden opgravet et Jærnanker. Slotsbanken, paa hvilken Hagenskov laa, var omgiven af Enge, Moser og Skove, og Slottet blev allerede i Aaret 1259 betragtet som en af de stærkeste Fæstninger i Landet. 1516 fik Lensmanden Befaling til at opbygge et Stenhus der paa Slottet eller og give Penge dertil. 1619 befalede Christian den fjerde, at Lensmanden, eftersom den hele Bygning paa Hagenskov Slot var brostfældig, skulde tinges med en Murer og en Lømmemand angaaende Opførelsen af de nødvendige Huse der paa Slottet og indsende til Kancelliet en nøjagtig Fortegnelse over det Materiale, som dertil maatte behøves. Oprindelsen til Slottets Navn er uvis. Det nævnes første Gang i Historien Aar 1251, da Kong Abel her udstædte et Brev, hvorved han tilstod Borgerne i Faaborg Toldfrihed i Riget. 1259 blev det benyttet som Statsfængsel, da Kong Christoffer den første i Begyndelsen af Februar Maaned

lod den ærgjerrige og oprørske Erkebiskop Jakob Erlandsen paa en højt vanærende Maade føre did og sætte i Vold og Jærn. Hans Bevogtere satte nemlig paa hans Hoved en Hat med nedhængende Røvehaler, en saa kaldet Narrehætte, iførte ham en verdslig Dragt og sammenbandt hans Fødder under Hestens Bug. Paa Grund af hans Fangenskab, der synes at have været 6 Maaned, blev der lyst Forbud imod al Gudstjeneste over hele Riget. Fire Aar efter blev Slottet pantsat til Hertug Albert af Brundvig for 4000 Mark Penge i Anledning af de Udgifter, han havde haft som Formynder i Kong Erik Glipping's Mindreaarighed. Hertugen døde 1279, og maaske er Slottet i længere Tid blevet i hans Families Besiddelse. I Aaret 1336 blev det solgt af den hollstenke Grev Geert, der 1332 havde faaet hele Fyn i Pant, til Ditlev van der Wensinen for 3000 lødige Mark; dermed fulgte adskilligt Gods i Baag, Bends, Lunde og Skovby Herreder. Denne Slottets ny Ejer var en af dem, der i Aaret 1348 paa den hollstenke Greves Begne skulde modtage Stege Slot af Kongen, og 1353 nævnes han som Forlover for Greverne i Forliget med Kong Baldemar Atterdag. 1360 blev det af Otte og Ditlev v. d. Wensinen ligeledes for 3000 lødige Mark kjøbt til Benedikt v. Ahlefeld, der var de hollstenke Greves Lensmand paa Hingsgavl. Senere traadte han over i Kongens Tjeneste, og 1364 nævnes han som Ridder og

FREDERIKS GAVE

fordum Hagenskov Slot, i Fyn.

Medlem af kongens Raad; da han 1368 tilligemed mange andre misfornøjede Adelsmænd sluttede Forbund med Greverne imod Kongen, ophørte han naturligvis at være kongens Raadgiver; men han beholdt ligesuldt Hagenskov. Hans Søn, der ogsaa hed Benedikt v. Ahlefeld, folgte 1386 Slottet til Dronning Margrete, hvorved han desuden tilskjødede hende alt sit Gods i Danmark med Undtagelse af nogle jydste Ejendomme. 1389 var Henning Berg Lensmand her. Denne var død 1397; thi da skænkte hans Enke et Bevis for, at Dronning Margrete havde givet hende 400 Lødige Mark, for hvilken Sum Dre Birk og Skam Herred havde været pantsatte. 1425 kaldes Richman van der Landen Hovedsmand paa Hagenskov. Efter dennes Død blev Befalingen over Slottet af Kong Erik 1436 overdragen til Hertug Bugisla v af Pommern, og det kom næppe tilbage under Kronen før 1439. Ti Aar senere var Hr. Peder Hogenschild, Medejer af Dallund, Slottets Befalingsmand; han antages at have haft det til Len indtil sin Død 1465. Aar 1497 og 1498 var Jørgen Urne til Hindemad, hvis Hustru var Mette Hvitheld, Lensmand paa Hagenskov og Landsdommer i Fyn; han skal have været en lærd Mand. I det sidst nævnte Aar fik han Kong Hans's Kvittering for 450 Mark Penge af Lenet; 1505 havde Ebbe Strangesen, en af Rigs-hovmesteren Hr. Povel Lagmands Drabsmænd, Befalingen over Slottet; han var død 1507; thi da fik hans Enke Fru Kirstine Kvittering paa 200 Mark, paa Regnskab af den Afgift, der endnu stod tilbage af Lenet. 1509 blev der indgaaet Magestifte imellem Kronen og Peder Nielsen, Prior i Hellig Nands Kloster i Faaborg, paa detses Vegne. Kronen fik derved 3 Gaarde i Baag Herred, hvilke bleve lagte under Hagenskov Slot.

I Aaret 1514 blev Eskke Wille til Evanholm, der hidtil havde haft Kjøbenhavns Slot i Forlening, Hovedsmand paa Hagenskov, imod 700 Mark danske Penge aarlig, to Nætters Gæsteri, Regnskab for Oldengæld og Sagefald i Lenet, hvoraf han selv skulde beholde det halve; derimod skulde Kongen have alt Drag, som foresaldt; dernæst skulde Lensmanden bygge og forbedre Slottet og holde Godsset ved Magt, Bønderne ved Lov og Skjel og ikke lade de dertil hørende Skove forhugge. Kort efter at have tiltraadt Lenet, lod Eskke Wille adspørge Almuen, om Sandemændene i Herredet plejede at gøre Sandemænds Ed og Tog til Landstinget eller til Baag Herredsting. Da vidnede 24 Dannemænd,

at de aldrig havde hørt andet af sine Forfædre af Arilds Tid end, at Herredets Sandemænd altid havde gjort Ed paa Baag Herredsting og aldrig paa Landstinget. Eigervis vidnede de, at den menige Almue enstemmig raabte til Lensmanden, at han endelig maatte bede Kong Christiern om at lade Sandemændene vedblive at gøre Ed paa Herredstinget som de plejede. Flere Tingsvidner bleve i det følgende Aar optagne om, at adskillige af Bønderne forhuggede de Skove, der hørte under Slottet; et af disse angik Hasle Skov i Sollefsted Sogn, om hvilken 26 Bønder fra Drsted, Skjudebjerg, Bedtofte og Søby forfikkede for Anders Ebbesen Ulfeld, Lensmand over Dre Birk, Gjord Nielsen Drefeld, Lensmand paa Hingstav, o. fl., der af Kongen vare udnævnte til at undersøge Sagen, at de aldrig havde hørt andet end, at denne Skov var et frit Enemærke til Hagenskov, og at ingen maatte hugge deri uden Lensmandens Minde, og at hvo, som drev sine Evin paa denne Skov, naar det var Oldetid, skulde yde Oldengæld deraf paa Hagenskov Slot. De dømte altsaa, at Skoven hørte Kronen til, og at Bønderne derfor ikke maatte beholde den under sig, saaledes som det nu i nogen Tid havde været Tilfældet. Paa samme Tid bleve ogsaa nogle Tingsvidner optagne, at flere Bønder med Bold havde fiddet paa Kronens Gaarde og Gods efter at være udbviste til Fardag i Dverensstemmelse med Loven. Iblant disse var Find Pedersen i Bullerup, der blev forligt med Lensmanden for den Boldsbehandling, der var svoret ham over, og for hans Hals og Bostod blev der af nogle Bønder tilsaagt Eskke Wille paa Kongens Begnes Dyne, en Ko og 2 Gylde. I Aaret 1515 fik Lensmanden kongelig Befaling til at formane Provsten i Alsens, at han ikke maatte løbe de omkring liggende Marker over med sine Jagthunde; disse skulde han tage fra Provstens Dreng, som han burde give Hug i Tilgift. 1516 fik Eskke Wille atter Forleningsbrev paa Hagenskov paa 10 Aar imod en aarlig Afgift af 800 Mark danske og 2 Nætter Gæsteri.

Skjønt Eskke Wille nu havde faaet Slottet i Forlening paa ti Aar, maatte han allerede Aaret fratræde dette Len, da Kongen overdrog det til Hr. Jver Lunge uden Forandring i Bilskaarene; men denne beholdt det ikke ret længe; thi i November 1518 var Eskke Wille allerede igjen Slottets Hovedsmand. Da fik han nemlig et Stokkenævnd af tolv Mænd, at en Bonde i Saltofte havde lovet Kongen et Par Dyne, fordi han fik en Halegaard ved Sal-

FREDERIKS GAVE

fordum Hagenskov Slot, i Fyn.

tofte, og at Herredsfogeden Hans Andersen i Bullerup havde sagt god for dem; Bondens Broder havde villet yde disse Dgne, men Herredsfogeden havde sat sig derimod. Denne Hans Andersen, der var Herredsfoged i Baag Herred og saaledes Eskes Billes Embedsmand, kom snart i en vidtløftig Retstrætte med denne, der havde flemme Følger for ham selv og vakte Tjendskab imod Lensmanden hos adskillige af Lenets Beboere. Herredsfogeden synes at have været yndet af Kong Christiern, der 1513 gav ham en Gaard i Mygind til Ejendom. Ligesom Hans Andersen i den oven nævnte Sag blev beskylt for at have gjort sig ulovlig Fordel, i det han ikke vilde tage det ham anviste Par Dgne for gode, men forlangte Penge og Køer i Steden, saaledes var det samme ogsaa Tilfældet i en anden Sag. Peder Andersen i Brydegaard berettede næmlig, at han havde lovet Kongen 8 Dgne, fordi han fik Livsbrev paa sin Gaard, og Borgemeester Jens Bang i Alsens indestod derfor. Paa den Tid da disse Dgne skulde leveres, bleve de sendte til Hans Andersen i Bullerup; denne beholdt deraf de 5 og sendte 3 tilbage under Paaskud af, at de vare for smaa, og gav Bonden Anvisning paa 3 større, han kunde købe. Men 2 af de hjemsendte Dger bleve senere ved Hans Andersens Foranstaltning førte fra hins Mark til Alsens. End videre blev der klaget over Hans Andersen, at han ikke vilde betale Landgilde, og at to Mænd paa Eskes Billes Vegne forgæves havde krævet ham derfor. En anden Klage over den forhenværende Herredsfoged var, at en Mand ved Navn Lavrids Olsen havde bekjendt at have tinget med ham om Fritagelse for at fare ud i Kongens Kald med Stridsøge og Kaarde og derfor lovet Hans Andersen 2 Mark. Ligeledes blev han beskylt for at have stukket Fæstefagisten af Strandmøllen i Alsens i sin egen Lomme og at have stjenket Hans Lunde i Darup en Dge, som tilkom Kongen for Sagelsald, imedens han foregav, at han havde købt den af Gjeren. Endelig lod Eskes Bille ham gribe som Tyv, dømme af 8 Domsmand og derefter henge. Han blev dømt for at have taget et Pund (3 Tdr. 3 Epr.) Rug af Paarby Kirke og for at have taget de oven nævnte 2 Køer og 4 Mark Penge. Med Hensyn til det første Klagepunkt paastod han vel, da han stod bunden paa Tinget, at han havde købt Rugen af Kirkeværgeren; men denne gjorde en tolv Mænds Ed til Tinge derimod og afsvor denne Sag, og med Hensyn til det andet maatte Hans Andersen tilstaa, at Klagen var rigtig, og at han intet Bevis havde for at have givet Kongen,

hvad der tilkom denne. Dommen blev udført før den 6te Juni 1519; thi paa den Dag blev der optaget et Lingsvidne, om hvorlunde det var gaaet til med Hans Andersens Domsfælde. Et Aars Tid efter blev der optaget endnu et Lingsvidne af tolv Dannemænd (hæderlige Mænd) angaaende denne Sag. I Januar 1519 fik Lavrids Skriver et fuldt Stokkenævnd af fire og tyve Mænd, at de aldrig havde set, hørt eller befundet lønlig eller aabenbare, at Eskes Bille nogen Tid havde laant Bolt, Stof, Fjædre eller andre Jærn eller ladet laane slikt til at sætte Hans Andersens Forlovere i Bolt og Jærn; men at han havde begieret slikt til at sætte to fredløse deri; disse havde for Lensmandens Dgne aabenbare gaaet om i Byen, og en af deres Slægt havde ihjelslaet en Søn af en Bonde, der hørte under Kronen. Sagen imod Hans Andersen og tillige imod nogle af dennes Benner, der ligesom han vare anklagede og bleve dømte for falkt Ed, hvorfor de maatte give mange Dgne i Bøder, skaffede Lensmanden en hel Del Fjender; derfor traadte denne selv frem paa Herredstinget i Maj 1519 og forlangte sit Skudsmaal af de forsamlede Bønder om, hvorledes han havde skiftet sig i Baag Herred imod Kronens Bønder og Tjenere og imod den menige Almue, siden han først modtog Lenet og indtil den Dag; han spurgte da, om nogen Mand med Grund kunde beskylde ham for, at han havde forurettet ham for saa meget som en Hvid; thi da vilde han give ham en Skilling igjen for hver Hvid, inden han gif fra Tinge. Et Stokkenævnd af fire og tyve Dannemænd udgif da i Rad med flere Herredsmænd, som vidnede, at Eskes Bille havde skiftet og faret med sine Frænder i Baag Herred som en Dannemand, og at de aldrig havde forfaret, at han havde beskattet nogen Mand med Urette for saa meget som en Hvid; han havde været deres Herredshøvding indtil den Dag som en Dannemand, saa at man med Rette intet andet kunde paafige ham. Det samme vidnede den menige Herreds-Almue, og det vilde den staa ved for Kongen selv, om det skulde gøres fornødent. Det varede ikke længe, inden Eskes Bille kunde trænge til dette Vidnesbyrd; thi Christiern den anden kom i April 1521 til Fyn. Da dømte han i Sagen imellem Lensmanden og Hans Andersens Frænder; han befalede at man skulde nedtage den hængte og ærlig begrave ham, og at Eskes Bille og de otte Domsmand skulde bøde til Frænderne enten i Folge Dom eller efter mindelig Overenskomst. Senere søgte Eskes Bille at indgaa Forlig med disse; men det lykkedes ikke

FREDERIKSGAVE

fordum Hagenskov Slot, i Fyn.

De fordrede nemlig 2000 Mark, foruden 100 Mark Penge for Hans Andersens Jordefærd, 6 Pund Bøz, 6 Marsmesfer, de Gaarde, som Hans Andersen havde haft i Børge, hans Boslod m. m. Derimod bød Eske Bille dem 100 Mark Penge, 20 Dgne, 20 Mark Penge for Jordefærden o. s. f. Dejne Tvist vedvarede endnu lang Tid efter, at Biskop Jens Andersen i Januar 1525 i et Brev til Hr. Severin, Sognepræst i Flemlose strængelig havde befaleet denne, strag at tilfige Peder Lunde, unge og gamle Hans Lunde i Darup og Anders Hansen i Bukkerup til at møde i Odense for Biskoppen, Mester Knud Henriksen Gyldenstjerne, Provst i Viborg (senere Biskop i Odense), Hr. Peder Lyffe, Knud Urne o. fl. i Anledning af den Trætte, som var imellem dem og Eske Bille, for at lide og undgælde, hvad Loven og Retten bød, efter Kongens Befaling.

Imidlertid havde Eske Bille i November 1521 efter Befaling af Kong Christiern, der ikke var hans Ven, aftraadt Hagenskov Slot, over hvilket Jakob Hardenberg nu blev Lensmand; men en Dom af Rigens Raad tilkjendte ham det igjen efter Frederik den første's Thronbestigelse, da han ikke havde forbrudt det. 1528 fik han Befaling til inden Jul s. A. at indfinde sig hos Kongen med de Forleningsbreve og andre Breve, han havde af denne og de fremfarne danske Konger paa Slottet og Baag Herred. Dog beholdt han ikke dette Len længer end ind i det følgende Aar; thi da blev han forflyttet til Bergenshus som Lensmand, hvorimod Fru Sofie Gyldenstjerne, Benedikt Ahlefeldts Enke, fik Pantebrev paa Hagenskov for 2000 Mark lybsk, og det følgende Aar blev Pantet fornyet. Hun betalte 500 Mark aarlig i Afgift; det øvrige deraf har hun altsaa beholdt i Rente af sin Pantefum. 1531 fik hendes Svigersøn, den tapre tyffe Dverste Reinhold v. Heiderstorff, Brev paa Slottet for den Sum, hun havde tilgode; han havde været Dverste for Fodfolket paa Kong Christierns Tog til Sverig 1520 og var Dverste for det tyffe Fodfolk paa det norske Tog imod den samme Konge 1531—1532. Endnu en Gang nævnes en af Hans Andersens Frænder, Hans Lunde, der ved dette Fjendskab imod Eske Bille vist nok er bleven saa meget ivrigere en Tilhænger af Christiern den anden. Ved Forræderi bragte han Slottet i Lybekernes Hænder 1534, men blev Aaret efter for denne Sags Skyld, da Christian den tredje var bleven Herre over Fyn, dømt til Døde og stejket tæt ved Slottet. 1535 kom Reinhold v. Heider-

storff atter i Besiddelse af Slottet, som Lybekernes Anfører Grev Christoffer af Oldenburg havde overdraget til Mogens Gyldenstjerne. To Aar efter fik han for de fire følgende Aar, sandsynligvis paa Grund af Lenets Trængsler i Grevens Fejdes Tid, Fritagelse for de 500 Mark Penge, han aarlig skulde svare i Afgift af Hagenskov, og s. A. fik han og hans Frue Anne Ahlefeldt Ejendomsbrev paa Gaarde og Gods i Lundager, Dre og Sobø, Gaarde, der hidtil havde hørt Fyns Bispestol. Han døde 1544. Hans Frues Enkestand var kun kortvarig; thi 1546 var Jens Rielsen Rottfeld bleven Lensmand paa Hagenskov ved sit Giftermaal med hende, da hun jo var den egenlige Panthaver; han havde selv Drølev Kloster i Pant. 1547 blev Pantefummen for Hagenskov forøget med 1000 Daler, som han laante Kongen. S. A. blev det foreskrevet, hvad Bønderne i Baag Herred, hvilket underholdt 12 Hestfolk, skulde give disse: 3 første Retter og et Fad Steg til hvert Maaltid m. m. Fra Aaret 1550 haves en Fortegnelse over den da afdøde Fru Anne Ahlefeldts og hendes Mand's Ejendele; hun havde ejet 4 Kjøler af Fløjel, 3 af Damast, 2 Kaaber og 2 Trojer af Fløjel m. m.; hendes Hægtefælle ejede 4 Kjøler af Fløjel, Damast og Klæde, en sort Fløjels Troje m. m. Derpaa optegnes Huset's Fortaad af Sengenklæder, nemlig 14 Bolkstøpner, 22 Gæste- og Folkedpner, 4 hvide Hoveddpner, 10 Bolkstøpner-Hoveddpner, 5 Rister med Lagener, Sengenklæder og andre Klæder, 4 Par Lagener, 8 Par Gæstelagener af Blaargarn; endvidere 3 Drejels Duge, 11 Værred's Duge, 4 Værred's og 2 Drejels Haandklæder, 3 Bordreuge, 15 Tdr. Fjær, 6 Tdr. og 1 Fad Uld; 4 Sølvstæer, 12 Linsfade og 11 dybe Tællerkener, desuden mange gyldne og forgyldte Smykker, hvoriblandt en Kæde af ungarisk Guld, 300 ungariske Gylden værd; o. s. v. I Kjøkkenet var der en Bradpande, 4 Bradspid, 16 Gryder og Kjedler m. m. Gaardens Besætning bestod af 11 Heste i Herflabets Stald, 6 Dg og 2 Føl; 22 Kser, 2 Tyre, 30 Kvier og 9 Kalve, 32 Staldstude; 85 Faar, 17 Lam og 30 Geder; 22 Svin og 23 Grise. — Efter sin Husfrues Død maatte Jens Rottfeld fratrage Pantelenet; han døde efter 1556 og blev begravet i Grinderslev Kirke; da han var den sidste Mand af sin Hætte, blev Baabenet nedlagt i Graven med ham.

Derpaa blev den siden saa navnkundige Frands Brokkenhuus til Brangstrup og Gæstov Lensmand paa Hagenskov; men han havde dette Len ifkun til 1553; han var desuden Hovedsmand paa Nyborg Slot. Hans Eftermand paa

FREDERIKS GAVE

fordum Hagenskov Slot, i Fyn.

Hagenskov var Rigsraad Ejler Rønnow til Hvidkilde og Faarevejle. Han havde dette Len indtil sin Død 1563. Hans Eftermand var Holsteneren Jakob Brockdorff, der døde 1565, hvorpaa hans Enke Fru Apollonia Ahlefeldt havde det en kort Tid. Aaret efter fik Josva v. Dvalen dette Len, og han havde det indtil omtrent 1570. Ved en Landslingsdom af 1569 blev det Raadmand Jørgen Bang i Afsens af Byens Øvrighed givne Brev paa den saa kaldte Grisejord paa Lundager Mark, som over 40 Aar tidligere havde henligget til Sellig Korsens Vikarie i Afsens, kjendt magtesløst at være, og Jorden igjen lagt under Kirken; i den Tid Jens Rottfeld var Lensmand, havde hin løst den for 50 Daler. Efter Josva v. Dvalen blev Erik Hardenberg til Matstrup, Brothkke, Faarevejle og flere Gaarde Lensmand paa Hagenskov; 1572 udlagde han Jord i Arrestkov Mark til Mariager Kloster. 1578 pantsatte Kongen ham Lenet for 12,936 Daler. 1602 vare Indtagterne efter Slottets Jordebog 2021 Daler. Desuden havde han en Gaard i Salling Herred, kaldet Kjeldmøse, som var bleven pantsat til hans Svigerfader Ejler Rønnow, og som aarlig indbragte 16 Rdl. 21 s. I Aaret 1604 døde Erik Hardenberg i en Alder af 75 Aar. Hans Enke Fru Anne Rønnow overlevede ham indtil 1609.

Fra 1ste Maj 1605 blev Jakob Ulfeld til Ulfeldsholm (nu: Høllenhavn), Egeflod og Urup Lensmand. Han var en Søn af Jakob Ulfeld til Selås og Røgsbølle og blev født paa Bavelse i Aaret 1567. Efter at have lagt en god Grundvold for sine Studier i Hjemmet, besøgte han Universitetet i Basel og saa sig derpaa vidt og bredt om i Verden. Et Aar opholdt han sig i Konstantinopel og var derefter i Jerusalem; 1590 var han i Batavia og Aaret efter i Sicilien, Grækenland, Malta og Egypten. Efter derpaa at have gjenmæret Italien og Frankrig besøgte han de vigtigste Hoffer i Europa. Hele tolv Aar tilbragte han i Udlandet. Fra 1602 til 1605 var han Lensmand paa Hisingavl. 1606 fulgte han Kongen paa en Rejse til England, og s. A. blev hans navnkundige Søn Korfits Ulfeld født paa Hagenskov. 1607 blev Jakob Ulfeld Medlem af Rogens Raad og 1609 Rogens Kansler. I Aaret 1608 blev han tilligemed Jonas Charisius sendt i et overordenligt Urendt til Nederlandene for at deltage i Fredsunderhandlingerne imellem Republikken og Spanien. Senere gik han til sidst nævnte Rige, med hvilket han afsluttede en Traktat, eftersom Sverige paa den Tid var traadt i nøje Forbindelse med Holland.

Derefter underhandlede han med Hollænderne angaaende Drefundstolden, og en Overtagelse derom blev indgaaet 1621 i Haag. 1625 blev denne Traktat fornyet, da han og Hr. Christen Thømesen Sehested vare i denne Stad for at møde i den tyfste Krig. I Fredsunderhandlingerne i Lybel 1629 deltog han, og døde Aaret efter. Jakob Ulfeld var en Elsker af Historie og Oldsager og har efterladt sig en Danmarks Historie paa Latin, der gaar fra 1333 indtil 1559. Imedens han var Lensmand paa Hagenskov, udgik der 1608 kongelig Befaling til ham, at han som Bidrag til Kjøbenhavns Befæstning skulde paalægge hver jærdegen Bønde i Lenet en Afgift af en (slet) Daler; en Føster og en Haandværksmand med Uds skulde svare ligesaa meget, men Ugedagsvænde og Tjenestevænge det halve. I Aaret 1610, den 1ste Maj, den Dag, der ogsaa var Lensmændenes sædvanlige Fardag, overtog Jakob Ulfeld Nyborg Len, og i Aaret 1615 fik han kongelig Kwittering for Regnskabet angaaende den visse Rente og Stiftets Indkomster af Hagenskov Len for de 5 Aar, han havde forestaaet dette, og for Regnskabet over Pengeskatterne der i Landet for samme Tid.

Jakob Ulfelds Eftermand paa Hagenskov var Jakob Rosenkrands til Rørstrup. Han var 1610 til 1611 Sendemand i Sagen og Brandenburg. Tilligemed Gøste Brok var han 1612, i Folge sidst nævntes Optegnelser, i Kjøbenhavn til Gæst hos en af deres Benner, „og kom kongl. Majestæt derind, og havde et godt Hus og drak udi 3 Timer.“ Han var gift med Fru Pernille Gyldestjerne og døde 1616. Aaret efter blev Jørgen Stensen Brahe til Hvedholm, Lundsgaard og Brahesborg Embedsmand paa Hagenskov. Kort efter hans Udnævnelse tilbød Deboerne paa Hølnæs at ville give Præsten i Sønderby 10 Ldr. Bygimod at han skulde holde en Kapellan for Gudstjenestens Skyld i det Kapel, de havde søgt om Tilladelse til at faa opført. Deres Ansøgning blev bevilget, Kongen tillagde Kapellanten Sønderby og Hølnæs Kongetiender, og 1618–19 blev denne Kirke opbygget af Lensmanden. Det havde ofte hændt, at Menigheden paa Hølnæs var bleven ved Højvande hindret i at komme til Sønderby Kirke, og Sagnet fortæller, at en Præst skal være druknet ved at besøge sine Sogneborn der. I Aaret 1629 magelagde Lensmanden til Anders Bille til Damsbo 2 Gaarde i Jordløse, 2 i Trunderup, 4 i Haastrup, 2 Gaarde og et Hus i Strandby og Ulegaard i Haarbby Sogn imod en Gaard i Horne, en

FREDERIKS GAVE

fordum Hagenskov Slot, i Fyn.

i Svanninge, 3 i Østerby, Bondemosogaard og 2 andre Gaarde i Millinge og en Gaard i Drøbjærg. 1633 blev Jørgen Brahe Ridder og 1645 Rigsråd. 1648 bleve 120 Lønder Hartkorn af Hagenskov Len udbudte til Salg tilligemed mere Krongods. 1654 fik Hr. Jørgen Brahe kongeligt Brev om, at da Henrik Davidsen i Skydebjærg ikke til den bestemte Tid efter Herredagens Dom havde kunnet stille Sikkerhed for, at han vilde opbygge sin Gaard, som efter Dommens Afgjælse var bleven endnu mere ødelagt end forhen, saa bød Kongen, at denne Gaard skulde vedblive at være en fri Ejendomsgaard, dersom der fandtes nogen, der vilde købe den. Lensmanden havde indberettet, at en Selvejerbonde i Arup der i Lenet nok vilde tilforhandle sig denne Gaard, hvis han maatte afhænde den Trediedel af Arupgaard, som han nu havde, til den, der ejede de andre to Tredieele. Dette tillod Kongen, naar Bonden vilde yde, hvad der skulde gives af en Selvejer. I Aaret 1655 boede i Hagenskov Len 113 jordegne Bønder, 516 Fæstebønder, 3 Pebersvende, 27 Ugedagsmand, 7 Møllere, 15 Haandværksmand uden Axl, 341 Drengene for fuld Løn og 201 Drengene for halv Løn. 1658 blev Hr. Jørgen to Gange tagen til Fange af de Svenske og først 1660 udvejet af sit Fangenskab. I det sidst nævnte Aar blev der udstedt kongeligt Forbud imod Indførsel og Burdering hos Lenets Bønder af Borgere og andre, som de kunde være Penge skyldige, da Bønderne havde lidt en meget haard Medfart af Svenskerne under Krigen. Hr. Jørgen Brahe, „den lille Konge i Fyn,“ døde i Febr. 1661; han var Hagenskoves sidste Lensmand. Hans Enke Fru Anne Gyldenstjerne overlevede ham indtil 1677. Ved Hr. Jørgens Død blev Niels Ottesen Banner til Ringsted Gaard Amtmand i Hagenskov (senere Alsens) Amt. Han havde tidligere været Lensmand paa Abrahamstrup (Jægerspris) og 1660 paa Alax. I Aaret 1663, da han købte Rødkilde, som var et af Kaj Lyfkes forrige Godser, var han bleven Gehejmraad. 1665 indgav han i Følge kongelig Befaling af 1663 sin Jordebog over Amtet. Da stod Hagenskov Amt eller Baag Herred for 6053 Lønder 3 Skpr. 1½ Fdl. Hartkorn, og Slotsladegaarden for 58 Ldr. 4½ Skp. 2 Alb.; endvidere var der underlagt Gaarden 71 Ldr. 2 Skp. ½ fl. samt Raals Mølle og Strandmøllen, som stode hver for 16 Ldr. 7 Skp., og Slotsmøllen 28 Ldr. 1 Skp. Til Godset hørte 217 Gaarde med omtr. 1580 Ldr. Hartkorn.

I Aaret 1667 ophørte Hagenskov at være Kronens Ejendom; thi da

Kjendte Kong Frederik den tredie Gaard og Gods til den ovennævnte Niels Banner, der saaledes blev den første private Ejer. Dette synes nu rigtig nok at have været en stor Raade; men betragter man Sagen nøjere, faar Gaven langt mindre Betydning. Under Krigen var Lenet blevet saaledes medtaget, at en Niendedel deraf var øde, og det øvrige uden Tvivl i høj Grad forarmet; i det Kongen nu bortgav Godset, fikrede han sig Udredelsen af Skatterne. Det var saaledes snarere en klog Spekulation end en Gunstbevisning. Paa samme Maade bortskjendte Kongen ogsaa andre Godser. Niels Banner var imidlertid saa god en Hofmand, at han i det mindste lod som om han betragtede Gaven som en særdeles stor kongelig Raade og søgte derfor om Tilladelse til at maatte opfalde Gaarden efter Giveren, og derpaa fik han i Januar 1668 et kongeligt Brev, som underrettede ham om, at hans Dnsle var blevet opfyldt, og at Hagenskov for Fremtiden skulde hedde Frederiksgave. Amtet fik kort efter Navn af Alsens Amt. Niels Banner døde i Aaret 1670, og hans Søn Christian Banner blev nu Frederiksgaves Ejer. Efter Matriklen af 1668 var Hovedgaardstaxten 93 Ldr. 3 Skp. 3 Fdl. 3 Alb.; Møllestylden 25 Ldr. 4 Skpr. Godset udgjorde 114 Gaarde med 755 Ldr. 1 Skp. = Fdl. 2½ Alb. Hartkorn. Christian Banner døde 1693. Hans Søn Erik Banner faldt 1710 i Slaget ved Helsingborg, og dennes Broder Niels Banner, Kapitajn i Søetaten, døde som Wittens sidste Mand. Vaade Christian Banner og hans Fader skulle i Følge Sagn der i Egnen paa en uretfærdig Maade have tilvendt sig en Del af Nabobøndernes Jorder. Det hedder ogsaa, at de have behandlet sine undergivne med Haardhed. Christian Banners Enke Fru Mette von der Kuhla, der efter Sagnet at demme med særdeles megen Iver maa have taget sig af Mejeriet, eftersom hun endnu efter Døden ikke kunde lade Køer og Mælkespande i Fred om Natten, solgte i Aaret 1707 Frederiksgave til den senere General og Gehejmraad Frands Joakim v. Dewiz, Ejer af Hindsøavl. Han grundlagde 1716 ved en Gave af 1000 Rdlr. et Hospital i Sønderby. Sagnet fortæller bl. a. om ham, at han var en stor Jagtelster, der udfoldede megen Pragt paa sine Jagttog, saa at alle stundte sig ud af Husene for at see ham drage forbi; naar han spiste til Middag, maatte hans Jægere blæse paa Horn, og denne Musik stemte hans Hunde hyppig med i. Han og hans Frue bleve begravne i Marmorkister i Sønderby Kirke. Frederiksgave arvede hans Broder Dverste Joakim Diderik

FREDERIKS GAVE

fordum Hagenskov Slot, i Fyn.

Dewig, gift med Fru Ida Reventlov. Ved hans Død 1723 tilfaldt Gaarden hans Søn Frands Joakim Dewig, der 1738 udstødte et Stiftelsesbrev for det af Farbroderen 1717 oprettede Hospital for 8 fattige i Sønderby, hvilket blev stadfæstet 1739; da var Kapitalen steget til 2213 Rdlr. Det sidst nævnte Aar byggede han dette Hospital. 1740 opførte han Kirkeetaarnet paa Helnæs af brændte Sten, uden Spir og af samme Højde som Kirken. Det havde hidtil kun været af Træ. I Aaret 1741 afbrændte den gamle Slotsbygning, af hvilken der haves en Tegning fra 1677. I Følge denne bestod Slottet af 4 sammenbyggede Fløje og laa paa en D, omgivet af Grave, over hvilke imod Syd en Vindebro førte; det havde ingen egenlige Taarne, men flere firkantede, fremspringende Tilbygninger i Steden. Stalden laa adskilt fra Hovedbygningen, men indenfor Gravene, Ladegaarden derimod udenfor disse og omtrent 1000 Alen nordvest for Slottet. De sidste Levinger af det gamle Slot bleve 1775 bortførte, Gravene for en Del fyldte, og Pladsen blev indlemmet i Haven. Om oven nævnte Ildbrand fortæller Sagnet, at Ejerens Frue nær var bleven indebrændt. Han solgte 1765 Frederiksgave til Kancelliraad Frederik Otto i Egernsjord for 170,000 Rdlr.; dog var Otto mulig ifkun Kjøber paa sin Svigersøns Vegne.

Denne, der i det seneste 1766 blev Ejer af Gaarden ved Svigerfaderens Død, var den rige og driftige Grosserer Hofagent Niels Ryberg. Han var født 1725 og Søn af en Fæstegaardmand i Landsbyen Ryberg i Salling og flygtede tilligemed sin Broder fra Hjemmet, for at undgaa den Bondestanden med Rette saa modbydelige Udstrivning til Krigstjeneste; det beroede nemlig den Gang paa Godsejerens og hans Forvalters Vilkaarlighed, hvo der skulde være Soldat. Godsets Ejer var meget forbitret over, at de „to dumme Knøse“ vare løbne bort, og gjorde sig megen, men forgæves Umage for at komme paa Spor efter dem. De vare gaaede til Aalborg, hvor deres Morbroder, en velhavende Kjøbmand, tog sig af dem og tilsidst udvirkede dem et Fripas fra Herremanden imod Betaling til denne. De lærte derpaa begge Handelen hos Morbroderen og banede sig ved gode Evner, Flid og Paapasenhed i andres Tjeneste Vejen til en selvstændig Handelsvirksomhed. Den ene af Brødrene blev en rig Kjøbmand i Aalborg; men den anden, Niels Ryberg, drog 1750 til

Kjøbenhavn. Her oprettede han først en liden Kommissionshandel; blev 1753 Grosserer, indtraadte 1756 i Fællesskab med det store Thygesenke Handelshus, blev 1759 Bestyrer af den islandske Handel for Statens Regning, 1763 en af Hoveddeltagerne i det islandsk-grønlandske og finmarkske Handelselskab. Han blev 1771 Deputeret i Kommercedeputationen; Aaret efter Direktør ved det asiatisk-ostindiske Handelselskab og fik 1780 Titel af Konferensraad. Han modtog Ejendommen under meget sørgelige Omstændigheder; thi 1766 herskede der en saadan Kvægsyge paa Godset, at af 297 Køer, 124 Kvier og 80 Kalve ifkun 73 Køer, 13 Kvier og 13 Kalve bleve i Live. I Aaret 1755 byggede Ryberg det nuværende Stuehus, en Lønge paa to Etager, sydøst for Ladegaarden og noget længer tilbage fra Vejen end den Bindingsværks Bygning. Major Dewig havde opført efter Branden 1741; denne sidste blev nu for en stor Del nedbrudt og benyttet andensteds. Det fortælles, at Bønderne tre Aar før den ny Bygning blev opført, skulde have fyldt og lagt Grund, uagtet der blev bygget paa Agerjord; ogsaa den til Have benyttede Plads blev fyldt. Der var iblandt Varelserne et, hvori alt Bohave var forskrevet fra China. Haven blev anlagt i fransk Smag med stive Hækker og Alleer, men er nu forandret til et engelsk Parkanlæg. Han ophævede omtrent 1778 Fællesskabet og udstiftede Jorderne i Sønderby og Helnæs Sogne, og efterhånden blev den samme gavnlige Forandring foretaget paa det øvrige Gods. Ryberg døde 1804, efterat hans Handelshus i over 40 Aar havde nydt den største Anseelse over hele Europa. Ogsaa i andre Henseender udviklede han en højst gavnlig Virksomhed, og med Omhu sørgede han for sine undergivnes Vel. Skjønt han førte en Levemaade, der svarede til hans Rigdom, bevarede han dog sit Liv igjennem sine jævne Landsbysæder. Ved hans Død arvede Sønnen Agent Johan Christian Ryberg, født 1767, Frederiksgave. Han havde allerede 1799 kjøbt den i Dreslette Sogn liggende Hovedgaard Flændstoft, som indtil 1854 var forenet med Frederiksgave. Senere blev han Statsraad og Ridder; men den ulfkelige Krig med England tilintetgjorde den redelige og velgjørende Mand's Rigdom; han maatte ophæve sin Handel, og i Aaret 1824 overtog Statskassen disse Ejendomme. Ryberg døde 1831; men hans Enkefrue C. C. Falbe beboede Frederiksgave indtil 1841, da denne skønne Gaard, der ligger i en yndig Egn,

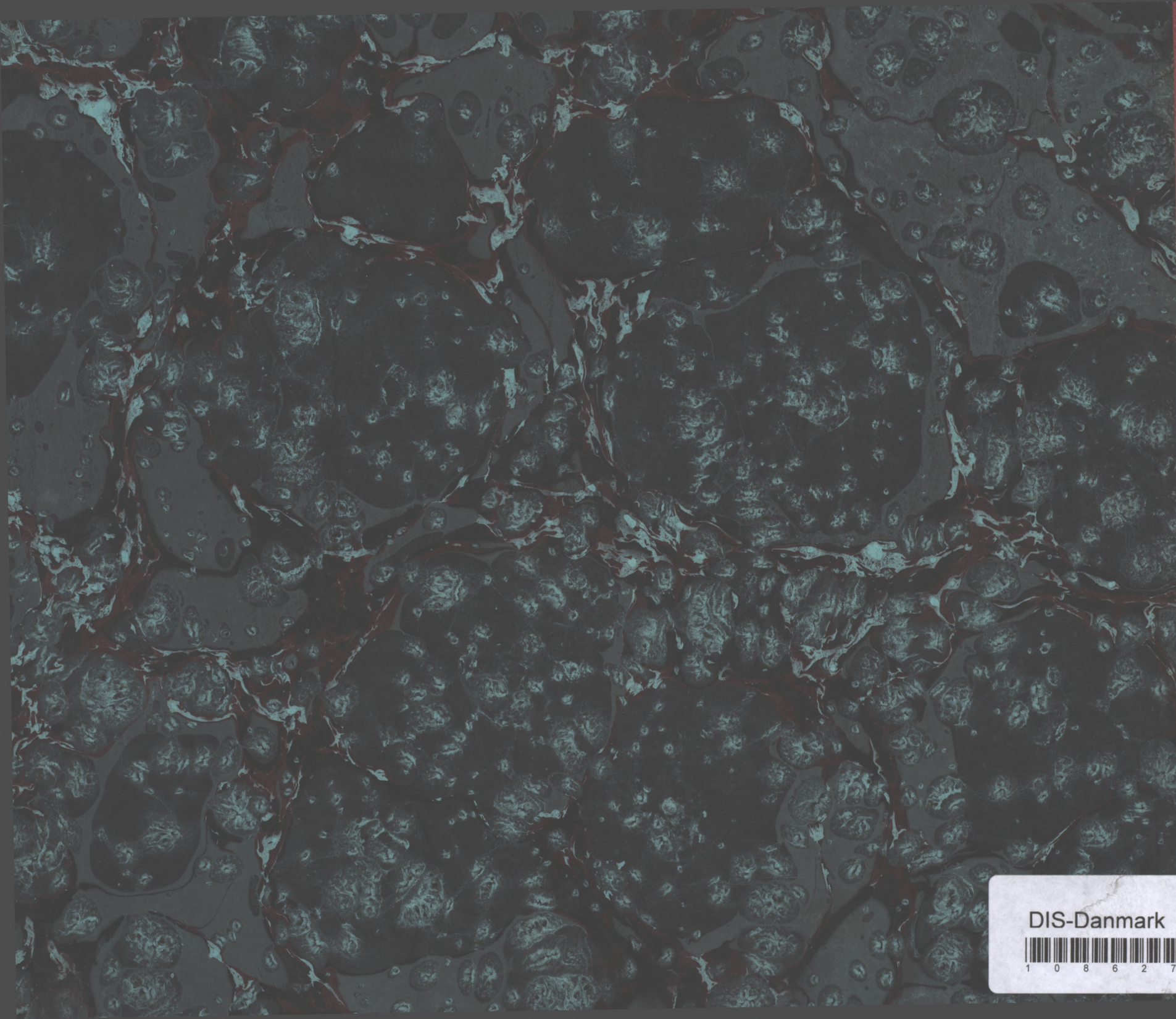
FREDERIKSGAVE

fordum Hagenskov Slot, i Fyn.

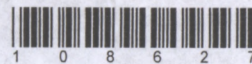
blev indrettet til Sommerbolig for Kronprindsen, vor nuværende Konge. Det allermeste af Godset, der 1830 udgjorde 1022 Tdr. Hartk., var solgt til Bønderne, da i Aaret 1854 Frederiksgave ved offentlig Salg blev afhændet til Besidderen af Grevskabet Wedellsborg, Grev Wedell. Kjøbesummen var 318,500 Rdlr. for Frederiksgave med 2 Vandmøller og Skovene i Sønderby og Sollested Sogne.

Skuldsætningen er omtrent 100 Tønder Ager og Engs Hartkorn; selve Hovedgaarden, hvis Areal er omtrent 700 Tønder Land, indbefatter de 87 Tønder Hartkorn. Til Frederiksgave høre 6—700 Tønder Land Skov og Sønderby Kirke- og Konge-Liende.

DIS-Danmark

1 0 8 6 2 7